

Annemarie Ehrlich

Et liv med, gjennom og for eurytmien

BARNDOM

Annemarie Ehrlich ble født 23. mars 1926 i det Sosiale Arbeider Fellesskap i Wilhelmshagen i Berlin.

Hun hadde en bror som var to år eldre og da hun selv var to år fikk hun en søster, Marianne.

Faren hennes jobbet i Berlin sentrum i en bank og moren, som var ti år eldre enn faren jobbet i mange år i en barnehage før hun fikk barn selv. Da ble hun hjemme.

Begge foreldre var sterk sosialt engasjert. Men de snakket aldri om problemer foran barna sine. Derfor husker hun barndommen sin som bekymringsløs og bra.

De første bevisste minnene hun har er den blåe inngangsdøra til familiens hus og hvordan hun lærte å sykle som femåring. Og så er den en episode fra hennes tidlig barndom som er en blanding av egne og fortalte minner. Hun var mellom 2-3 år gammel. Hun var på kjøkkenet sammen med mor og de skrelte poteter. Hun lille jenta prøvde å skrelle like fin som mamma og så sa hun: «En god øvelse for små jenter.»

Hun mente med det at man skal øve noe man ikke klarer til man klarer det. Uttalelsen hennes ble til en slags ordtak i familien og et motto for livet hennes.

Hun husker seg selv som et barn som tok initiativer og startet forskjellige ting, f.eks. en rulleskøyteklubb og en is skøyteklubb. Hun sier, det var en spesiell egenskap hun hadde i barndommen, men biografien hennes viser at det ikke sluttet der ...

Siden broren hennes ikke trivdes på den lokale skolen, letet moren etter et alternativ og de havnet på «Waldorfskolen» i Berlin-Charlottenburg. Det var i 1932. Gutten begynte i 3. klasse og Annemarie i 1. klasse. Skoleveien tok nå over 1 time i hver retning. Faren tok dem med på T-banen på vei til jobben. Og hun elsket å ha ekstra tid med faren på den måten.

Men det opplegget varte ikke lenge. Faren, som var politisk interessert, fulgte nøye med hva som skjedde i Europa. Gjennom pengebevegelsene han så i bankjobben sin forsto han at det gikk mot krig. I 1933 bestemte foreldrene seg for å emigrere til Holland. Så de satte i gang med å forberede flyttingen. Både barna og voksne var så glad for det de fant i Waldorfskolen at det var et viktig kriterium å finne et nytt bosted i nærheten av en Waldorfskole. Derfor falt valget på Den Haag selv om faren hadde fått jobb i Amsterdam. De flyttet i 1934 og faren måtte fortsette å pendle 1 time til og fra jobb hver dag, men ikke barna. Annemarie begynte i 2. klasse, storebror i 4. klasse og lillesøster i barnehagen.

Den første tiden var ikke lett. Barna ble mobbet fordi de var tyske. Det tok en stund før de ble akseptert og fant plassen sin. Da hjalp det at det ble forandringer i hjemmet på den tiden. 1935 ble lillebroren Wolfgang født og de store søsknene fikk en ny oppgave. Og som det var på denne tiden så var det mest de to jentene som tok seg om lillebroren. Annemarie beskriver at hun fikk et veldig inderlig forhold til denne broren. Mens storebror var alltid mere for seg selv så var det et godt sammenholdt mellom de to jentene i familien.

Foreldrene påsto at de ikke var klar over at Marianne er omvendingen av Annemarie der de valgte navnet til lillesøsteren den gangen hun ble født. Det viste seg at det passet bra, fordi akkurat som navnene var de to jentene helt polare karakterer. Annemarie tenkte på søsteren sin som en helgen som gjorde alt riktig og bra og snill og god. Hun forteller at hun hadde tanker som: «Jeg håper, jeg dør tidlig, så jeg kommer ikke til å synde så mye.» Det virker som rare tanker for et barn i barneskolealderen. Men Annemarie beskriver at det temaet: døden, har beskjeftiget henne så lenge hun kan tenke, også som barn.

Selv om hun etter de vanskeligheter helt i starten trivdes på sin skole, kom hun til et punkt i 6. klasse hvor hun følte at hun ikke lærte nok. Derfor ville hun bytte skole. Mor var ikke imot, men sa at de først skulle prøve noe. Hun ga dattera en engelsk og en fransk skolebok for 6. klasse som hun skulle gjennomarbeide. Etter to måneder fant Annemarie ut at hun var fornøyd på skolen sin med det hun lærte der.

Så forteller hun om en liten episode som skjedde på den tiden. Foreldrene var fortsatt sosial engasjert og uten å vite hvorfor reagerte Annemarie på dette ordet: sosial. Men hun hadde ikke noe å virkelig fylle det med. Så en dag hadde Annemarie sammen med broren vært på en samling i kristensamfunnet. De ville gå hjem, men klarte ikke å åpne den tunge inngangsdøra. Da kom det plutselig ut av ingensteds en mann som het Dr. Rittelmeyer og åpnet døra for dem. Kona til presten kom løpende etter og prøvde å stoppe han fordi han var syk og skulle ikke utsettes den kalde luften. Men han insisterte og sa: «Jeg må hjelpe disse barna!» Mens han sa det så han på de to barna og blikket hans fulgte Annemarie hele livet. Hun tenkte og tenker alltid på det som: de øyne til Dr. Rittelmeyer.

Dette var det eneste møte hun hadde med denne mannen. Han døde 2 år senere på 23. mars. 1938. Annemaries 12. bursdag. Hun følte veldig på det og var overbevist om at dette måtte ha en mening. Da hun ble eldre, leste hun bøkene hans og tenkte mye på de øyne. Det hun så i blikket hans mens han hjalp dem førte til at ordet «sosial» hadde fått en betydning.

(Friedrich Rittelmeyer var en evangelisk teolog og prest og antroposof som var med å etablere kristensamfunnet og var deres første leder.)

I 1940 fyller Annemarie 14 år. Bursdagen hennes faller på langfredag og på den påskemandagen etter var det hennes konfirmasjon. Hun forteller at det skjedde noe på den tiden som hun beskriver som en «lyserfaring». Hun vil ikke gå nærmere inn på det og bare sier at hun i ettertid kaller det for sin personlig møte med Kristus.

UNGDOMSTIDEN UNDER KRIGEN

Noen uker senere, i mai 1940, hadde krigen nådd Holland og det ble nye vanskeligheter for tyskerne i Holland. Familien til Annemarie ble anmeldt som tysk til de nederlandske myndigheter av en nabo. Det hadde alvorlige konsekvenser og han angret senere. Fordi det han ikke visste og ikke barna heller på det tidspunktet, var at faren til Annemarie var jøde. Etter første bombeangrep på Den Haag ble foreldrene hentet. Mor hadde hatt en anelse og hadde pakket 4 sekker med det viktigste for å overleve. Ett til hvert barn. På den tiden sov hele familien sammen på noen madrasser i et rom og der fant barna sekkene. Yngstemann var bare 5 år. Annemarie husker at de var urolige og redde. Allerede neste kveld ble også barna hentet, og de ble enda mere redd. Desto større var gleden da de faktisk ble gjenforent med sine foreldre. Hele familien ble fraktet sammen med mange andre til et ukjent sted i Holland hvor de ble separert. Faren og eldstesønnen ble ført bort med de andre mennene. Det gikk mange rykter hva som kommer til å skje med dem.

Etter flere fryktelige dager preget av angst og usikkerhet ble de plutselig uten forklaring sluppet ut og fraktet hjem med en bus. Først følte Annemarie seg lettet til hun hørte faren sier: «Det verste begynner bare.» Hun kunne ikke forestille seg hvordan det kunne bli verre enn det de hadde opplevd.

For mor og far var det som hadde skjedd et tegn at det ikke telte at faren hadde hatt en kristen død. Han ble fortsatt sett på som jøde og utgjorde en fare for familien sin. Med tungt hjertet forlot han dem for å beskytte dem.

Kort tid etter ble moren innkalt til et høyt SS-komite. De krevde at hun tok skilsmisse. Da hun sa at det ikke var mulig siden hun giftet seg i kirken ble hun sendt hjem og hørte aldri mer om den saken.

Med en gang tyskerne hadde invadert Holland ble skolens lokaler konfiskert. Da åpnet Annemaries mor opp hjemmet sitt og undervisningen foregikk der en stund. Man kan enten si: De sov i klasserommene eller man kan si: Det var undervisning i soverommene. Det var f.eks. brorens oppgave å stå opp tidlig for å fyre i ovnene så rommene var varme til skolestart.

I 1941 ble Waldorfskolene forbudt og måtte stenge helt. Da var Annemarie i 9. klasse.

I det strøket de bodde i, bodde også mange andre tyskerne. Så det ble bygget en betongmur rundt den bydelen. Nederlendere måtte flytte ut og fikk bare lov og gå inn med skriftlig tillatelse og tyskerne måtte holde seg innenfor muren og fikk bare lov å gå ut med en skriftlig tillatelse. Der hvor de bodde var det et fengsel rett bak muren. Ofte hørte de skudd når fangene ble henrettet. Etter klokka åtte om kvelden fikk ingen gå ut. De tilbrakte kveldene med et lite lys i stua hvor de musiserte eller fant på spill ut av ingenting. De opplevde sult og spiste en stund ingenting enn blomsterløk som gjorde at lillebroren ble veldig svak. Så de prøvde å bytte alt de eide mot mat. Derfor måtte enten Annemarie eller storebror reise på landet. 110 km med sykkel. Å komme ut av ghettoen var bare den første av mange utfordringer på disse farlige reiser.

I 1943 ble Annemarie 17 år. Som bursdagsgave fikk hun fra mor en bok som hun hadde lagt selv til dattera. Der sto det øvelser for hver ukedag. Senere i livet fant Annemarie ut at de var hentet fra «Hvordan når man til erkjennelse av de høyere verdener» av Rudolf Steiner. Hun prøvde og fant ut at det var mye hun ikke klarte. Hun var misfornøyd med seg selv, men fortsatte å øve. Fordi også det var jo «en god øvelse for små jenter». Følelsen å ikke få det til fulgte henne og hun tror at det formet karakteren hennes.

En kveld var en av lærerne på middagsbesøk og hun fortalte om sine anstrengelser. Han sa smilende: «Kjære Annemarie, man kan se på alt i livet som man ikke kan. Eller man kan se på det som man er flink til!» Det prinsippet tok hun mer i sine øvelser og rettet seg også mye etter det i eurytmiutdanningen sin senere. Et sted i biografien sin forteller hun at hun så på seg selv i ungdomstiden som en melankoliker. Det fortalte hun til medstudentene i eurytmiutdanningen. De lo og sa at hun definitivt var koleriker. Hun kjente etter og tenkte tilbake til den tiden. Da skjønnte hun at hun hadde forandret seg. Hun merket en stor kraft og energi i seg.

Disse opplevelser som ungdom og særlig at foreldrene var standhaftige og mestret den tunge tiden på deres måte, ga Annemarie en indre trygghet. Hun takker foreldrene sine for at hun aldri opplevde noen av episodene i hennes senere liv som mørkt eller tungt pga. denne tryggheten.

Bare kort om hvordan hun avsluttet skolen. Waldorfskolen var jo forbudt. Hun havnet på en kostskole drevet av «Quäker». Hun fant nye venner og forlovet seg bare 18 år gammel med en gutt som hun beskriver som en «jentedrøm»: kjekk, smart og med penger. Men da hun opplevde flere ganger aggressiv oppførsel fra hans side fant hun ut at hun måtte befri seg fra han. Og det gjorde hun.

EURYTMUUTDANNING ETTER KRIGEN

I 1945 slutter krigen. Annemarie er ferdig med skolen og er på utkikk etter en utdanning i helsegymnastikk eller massasje. Hun har en litt eldre venninne som er i 2. utdanningsåret som eurytmist. Interessant å vite at hun allerede underviste i eurytmi på en skole i Amsterdam. Denne venninna foreslår å begynne med en eurytmiutdanning. Men Annemarie nøler. Hun har ikke de beste minnene fra skoleeurytmien. Hun husker at hun likte det på en måte. Den eneste konkrete minne er at hun og en venninne måtte hente læreren tilbake når hun hadde gått fordi medelevene ikke oppførte seg. Men innhold i timene husket hun ingenting av.

Allikevel la hun seg overtale å prøve litt og etter to måneder er hun sikker at hun har funnet den riktige veien.

I september 1945 starter hun på alvor med eurytmiutdanningen i Den Haag. De var seks studenter. På formiddager var det undervisningstimer og på ettermiddager fulgte studentene læreren sin til forskjellige kurs og til barnehagegrupper. De fikk ikke mye stoff som var umiddelbart brukbar i undervisningssammenheng. Men de fikk formidlet basiselementene i eurytmien på en veldig dyp måte. De gikk inn i substansen av eurytmien. En essensiell ting hun lærte var å forbinde seg med jorden med hvert eneste skritt. En annen ting var at Jeget lever i overgangene.

Læreren brukte hjelpemidler der hvor det trengtes. Annemarie f.eks. måtte øve en stund med en gummistrikk rund begge beina fordi hun hadde en tendens å gjøre for store skritt.

Da Annemarie var i 2. utdanningsåret ble hun bedt om å undervise på en Waldorfskole i Den Haag. Det var i 1947 ... det året Annemarie fylte 21 år. Det var på denne tiden den alderen man ble myndig. Hun forteller at hun gikk alene langs strandkanten på 21-års-dagen sin. Hun feiret inne i seg at hun nå var virkelig fri. Hun anerkjente for seg selv at fra nå av ville hun alene ha ansvar for sitt liv. Det øyeblikket kaller hun for sin Jeg-fødsel.

Da utdanningen nærmet seg slutten fortalte mor en dag om en ung mann som var på besøk hos broren i Amsterdam fordi han søkte på jobb. Denne unge mannen het Albrecht Ehrlich og han led av depresjon, allerede i to år på den tiden. Mye mer fortalte mor ikke, men Annemarie følte en interesse for denne mannen. Så kom han en dag på besøk sammen med broren for å bli kjent med familien. Da de ble presentert for hverandre, så de hverandre i øyne og hun viste: Det er ham!

Samtidig slo henne tanken: Nei! Dette fungerer ikke for meg NÅ.

Etter ferdig utdanning ville hun studere toneurytmi hos Else Klink i Stuttgart for tre måneder og alt var allerede planlagt og avtalt. Hun visste at et liv uten eurytmi hadde ikke vært mulig for henne.

Hun dro. Brevene som hun og Albrecht skrev til hverandre i den tiden viser hvordan hun virkelig sitter mellom to stoler. Han slutter ikke å be henne å komme tilbake. Men hun kan og vil ikke. Hun fullførte de tre måneder som planlagt og da hun kommer tilbake finner hun Albrecht i en dyp depresjon.

«Bare fordi jeg vil gjøre eurytmi skal jeg la han være alene? Det får man ikke lov til som menneske å gjøre noe sånt. Jeg VET jo at han er ment for meg!» Da hun tenkte dette fikk hun en sterk opplevelse av: Hva som kommer deg i møte må du si ja til!

FAMILIELIV

I mars 1949 ble det forlovelse og i august samme år bryllup og det unge ekteparet flyttet inn i foreldrenes hus. På denne tiden underviste hun i 1., 2. og 5. klasse i Den Haag og i 1. og 2. klasse i Leiden. Samtidig hadde hun eurytmi i en barnehagegruppe i Eindhoven og flere voksenkurs. I tillegg fantes det en fast eurytmigruppe på onsdager som hun hadde startet sammen med en venninne og hvor alle interesserte var velkomne.

Annemarie og Albrecht hadde en felles interesse for antroposofi, men deres forskjellige måter å håndterer det på førte til konflikter og konfrontasjon. Annemarie ble så berørt av et sitat fra Christian Morgenstern: «De som vandrer mot sannheten, vandrer alene. Ingen kan være ledsager til den andre på denne veien.» Med hjelp av en sånn innstilling klarte hun å slippe det som irriterte henne. Begge to måtte akseptere at de hadde individuelle spirituelle veier. Han aksepterte nødvendigheten for henne å utøve eurytmi og hun aksepterte at hans sykdom (depresjonen) ville alltid være en utfordring for henne som hun måtte ta. Hun er sikker på, at denne gjensidige akseptansen ble grunnlag for et langt og harmonisk ekteskap.

Annemarie hadde møtt andre mennesker med depresjon før; blant annet led faren hennes en stund av depresjon etter krigen. Hun følte at det var en del av livet hennes i form av en oppgave.

En gang, da mannen hennes var veldig langt nede sa han, at han var djevelen selv, og at han bevirket alt det onde som skjedde. Annemarie svarte: «Hvis du hadde vært så mektig som djevelen, da hadde du ikke vært her. Vi er bare mennesker.» Det er et eksempel på hvordan hun håndterte sykdommen.

I 1950 ble Annemarie og Albrecht foreldre. På 23. desember 1950 ble sønnen Johan Christoph født. Han var en krevende liten julegave som gråt masse og var veldig knyttet til mamma, så det var ikke lett for henne å få avlastning. Det ble ikke bedre da Annemarie ble syk. Gutten var 1,5 år. Annemarie slet med smertefulle kolikker. Hun kunne nesten ikke spise noe og ble tynnere og tynnere. Etter 4 måneder fant man endelig årsaken: «Gallengriess» (det er en form for gallesten). Hun ble sendt til rehabilitering og Albrecht og en tante tok seg om Johan Christoph. Det sies ikke hvor lenge hun var borte, men at det var traumatisk for gutten. Selv om hun hadde dårlig samvittighet overfor barnet sitt, brukte hun også i denne perioden mye tid på eurytmien. Hun underviste på Waldorfskolen og dannet en ny eurytmigruppe. Hun måtte gjøre eurytmi for å kunne leve.

I 1953 fikk Johan Christoph en søster: Ilona Angelica. Babyen ble født hjemme og det var som man vel pleier å si i Holland: «lett som en kjeks til teen». Livet med småbarn derimot var ikke så enkelt, selv om Ilona på alle måter var et mye roligere barn enn broren. Tobarnsmoren måtte finne de sjeldne mulighetene i hverdagen for å øve. Med litt flaks middagssøvn når begge barna sov samtidig en stund. Sånne øyeblikk var sjeldne, korte og kostbare og derfor opplevde hun eurytmien som veldig intensiv da.

I feriene passet bestemor ofte på barna, så Annemarie og Albrecht kunne dra på vandringer i Alpene. For henne var det som å lade opp batteriene sine. For han var det terapi. Men alt i alt ble depresjonen verre. Etter en fase hvor Albrecht ikke fikk sove i det hele tatt ble han innlagt. Etter flere uker ble han utskrevet som uhelbredet.

Alt i alt varte den tiden Annemarie pleide sin syke mann i 37 år. Han hadde gode faser, dårlige faser og veldig dårlige faser. Annemarie sa ved flere anledninger: «Mennesker som er helt friske selv har ofte fordommer overfor syke. Jeg var selv aldri alvorlig syk. Gjennom min mann lærte jeg hvordan det er å leve på randen. Jeg spurte ofte meg selv hvordan han i det hele tatt klarte å overleve.» Det var et tema for henne. Hun spurte seg selv hvorfor hun hadde en så positiv livsholdning og fant aldri et svar som tilfredstilte henne helt. Hun følte en dyp takknemlighet og ærefrykt overfor sin barndom og ungdomstid som ga henne sterke røtter, men følte også at ingenting av det var hennes egen fortjeneste.

1957 går hun tilbake til fulltidsjobb. Da var Johan Christoph 7 år og gikk på skolen og Ilona med sine 4 år begynte i barnehagen. Annemarie skrev dagbok på den tiden. Da hun tok dem frem mange år seinere orket hun ikke å lese dem. Hun kastet dem da hun etter noen sider fant ut hvor hektisk livet hennes egentlig var. Undervisning på formiddagen, hjem for å lage mat, arbeid i hushold, en økt til på skolen, henter barna etterpå og forbereder undervisningen og øve på kveldene ... hver dag over flere år.

Da hun senere i livet snakket med barna sine om den perioden var hun veldig sjokkert, da de ga uttrykk for at de følte at hun aldri var til stede. Hun selv syntes at hun alltid var da for dem. Men hun tenkte tilbake og ble klar over at uansett hva hun gjorde med barna så var hun i sitt indre opptatt med eurytmi. Hun merket en stor forskjell da barnebarn og oldebarn kom inn i livet hennes. Da følte hun hva det betyr å være virkelig til stede.

Det som kan virke rart fra vår tids synsvinkel er at hun tjente nesten ingenting. Mannen hennes hadde en god inntekt som ga henne frihet å gjøre det hun ville. Han jobbet i posten i en høyere posisjon. Han behersket 8 språk, hadde studert design og hadde jobbet en del som tolk før de giftet seg. Hun beskriver han som en fantasifull far som var flink å leke med barna.

En gang skulle hele familien reise til Italia. Ilona hadde på den tiden 16 små harefigurer som hun elsket så høyt at hun absolutt ville ha de med på ferieturen. Da satt pappa seg ned med henne og lagde 16 små reisepass så alle skulle komme seg over grensen.

De prøvde å holde sykdommen borte fra barna så godt som mulig. Men de ble jo eldre og skjønnte mer og mer. Johan Christoph f.eks. gikk ofte tur med faren sin midt på natten når han ikke kunne sove. Han valgte også å bli lege fordi han ønsket å kunne hjelpe faren sin enda bedre.

1959 fikk Annemarie tilbud om en full stilling som eurytmilærer på Waldorfskolen i Den Haag. Hun sa med glede ja, fordi de kortere veiene gjorde selvfølgelig hverdagen enklere. Først underviste hun bare på barnetrinnet. Så ble hun spurt om å være vikar på videregående. Hun sa ja, selv om hun egentlig gruet seg. Men hun ville ta med seg erfaringen. Til sin egen overraskelse trivdes hun og da den andre eurytmilæreren forlot skolen året etter overtok hun alle klassene på ungdomstrinnet og i videregående. Det var store klasser med opptil 36 elever og Annemarie mener det var her hun utviklet ferdigheter som hun senere kunne bruke i store grupper som hun møtte med eurytmi i arbeidslivet.

Det samme gjelder sikkert for den fakten at hun i flere år organiserte en eurytmi-festival i Den Haag hvor alle klasser fra de 7 Steinerskoler i Holland kunne vise noe.

Hun trekker frem to oppdagelser fra den tiden. Den første er at hun fant ut at ungdommene kunne bli båret av hennes vilje. Gjennom eksakte anvisninger kunne de «surfe» med på hennes bølge. Det som hun kunne, kunne de. Den andre er i tilbakeblikk sammenliknet med i dag (2005) at ungdommene var annerledes inkarnert den gangen. De var for sterk inkarnert og satt fast i seg selv. De trengte hjelp å løse seg for å bli friere. 50 år senere er det omvendt. De er mye friere og så avledet at de trenger hjelp å komme til seg selv.

Det hadde vært interessant å høre hva hun hadde sagt om ungdommer i 2023 ...

I 1965 døde søstera Marianne av leukemi. Hun gir oss ikke noe innblikk hva det gjorde med henne.

Hun forteller fra den tiden om den krevende situasjonen i kjernefamilien. Ilona, 13 år og Johan, 15 år kranglet så mye og så heftig at hele familien slet. Foreldrene bestemmer seg for å sende dattera ett halvt år til en venninne i nabobyen. Det hjalp å få roen tilbake. Særlig for faren.

Da jenta kom hjem etter det halve året merket de raskt at de ikke kunne fortsette å leve som før. Da tok de en ganske overraskende beslutning: de bestemte seg for å ta imot flere barn. Det kom en jente inn i huset som faktisk ville studere eurytmi. Hun ble deres fosterbarn for 5 år. Hun var litt eldre og bidro mye til harmonien i familien. Og det var to barn til som bodde med dem på samme tid. Regnestykket beskriver Annemarie sånn: 5 barn = mere jobb = mere livsglede.

Og fasiten hennes låter sånn: «Jeg opplevde det som en erfaring hvordan det kan gi lettelse, når man skyver bort følelsen av overbelastning og bare gjør det som er viktig i det øyeblikket.»

FRA SKOLEELEVER TIL EURYTMISTUDENTER

Takket hennes holdninger ble det startet den første eurytmiskolen i Den Haag i 1966. Før det fantes det ikke en regelmessig utdanning i Holland. Et kurs tok 3 år og når den var ferdig begynte det neste. Etter en sånn 3-års kurs ville de tre lærerne ta et års pause. Da ble noen yngre eurytmister, også Annemarie, spurt om de kunne gå inn for det ene året. De sa ja og fikk 10 studenter. Som det ofte er ... så kom de «gamle» lærerne aldri tilbake og vikarene sto plutselig ansvarlig for hele utdanningen.

Rundt den tiden hadde foreldrene hennes en tandem ulykke. Moren døde og faren ble hardt skadet. Men vi får bare vite at Annemarie ordnet morens bisettelse. Hvordan det gikk videre med faren er uklart.

1969 overtok Werner Barfod skoleledelsen og også eurytmiensemblet. Studentantallet hadde vokst opp til 40 og Annemarie kjente at det var et godt tidspunkt å slutte med undervisningen på Waldorfskolen og jobbe fulltid på akademiet for eurytmi. Det var en hel annen måte å undervise. Studentene kunne ikke «surfe» på hennes bølger som elevene hadde gjort. Hun måtte gi disse unge menneskene en stor frihet for egne opplevelser. Hun fortalte alle studentene en ting som hun syntes var veldig viktig. «Vent på spørsmålene som livet stiller dere. Vær oppmerksom på ytringer fra kolleger og andre mennesker som står dere nære. Og så bli engasjert i det temaet. Ingen kan bestemme skjebne selv. Den kommer oss i møte utenifra.» Hun selv har ikke skrevet en eneste jobbsøknad i hele sitt liv, ikke å snakke om å være på jobbintervju.

«DIE KUGELFRAU»

Utrolig nok skjedde i denne spennende tiden enda mer som allerede satt kursen for fremtiden. I 1968 spurte en venn om Annemarie kunne holde kurs på en videreutdanning for en gruppe ingeniører. I en uke ble Annemarie og pianisten hennes kjørt frem og tilbake til konferansehotellet for å gjøre 1 time eurytmi med de deltakerne. På tredje dagen spurte sjåføren hva hun egentlig holdt på med. Han hadde hørt merkelige ting. Nysgjerrig spurte Annemarie hva folk fortalte. Han sa, at de fortalte at det hun gjør med dem skal virke mer forfriskende enn å drikke en liten snaps.

Denne gangen fikk hun i hvert fall lønn for oppdraget. 100 Gulden for en time. Så det ble 600 Gulden – mye penger på den tiden. Og hva gjør en kvinne som føler at hun har alt i livet som hun kan ønske seg med 600 Gulden? Hun kjøper 20 kobberkuler!

Og det lå en smart tanke bak ... Etter å ha kommet i gang med eurytmi i arbeidslivet var Annemarie sikkert på at det kommer til å bli mer og mer. Hun forestilte seg å møte også folk som ville stå rundt med hendene i lommene. Og hun ville absolutt ikke oppfordrer dem å ta ut hendene som en lærer på skolen. Hun husket at hun en gang deltok på en eurytmihelg med Ulla Hartmann. Og hun jobbet med appelsiner. Derfor viste hun at mennesker som har noe i hendene kan ikke uten videre putte de i lomma og hun gjorde en interessant oppdagelse til: de var også mindre tilbakeholdene når de holdt noe i hendene.

Hun jobbet også en del med kobberstaver, men påpeker at de ikke er så vel egnet til det sosiale. Det rette i staven adresserer mer det individuelle i enkeltpersonen mens det runde i kulen virker forbindende.

Det tok ikke lang tid før Annemarie Ehrlich ble kjent som: «Die Kugelfrau».

EURYTM I ARBEIDSLIVET TAR FART

1972 kommer det første barnebarnet til verden – Mariye.

I 1979 får den nye virksomheten mere struktur. Da begynner samarbeid NPI i Zeist. Det er et «Institutt for Organisasjonsutvikling».

Sammen utarbeider de hvordan typiske bevegelser og prosesser på forskjellige arbeidsplasser kan bli omsatt til eurytmiske bevegelser og former. 1982 organiserer NPI en konferanse med tittelen: «Kunsten i industrien». Annemarie holder foredrag og forteller at hun har aldri jobbet i industrien selv, men at Rudolf Steiner hadde sagt en gang at 10 minutter eurytmi på dagen kunne kompensere det ensidige i industrielle bevegelser. Hun la til at hun hadde veldig lyst å prøve det. I pausen kom en mann til henne og sa: «Du kan prøve det hos oss. Med en gang.» Det var sjefen av et firma i Wuppertal som produserte vevede bånd som f.eks. skolisser. Firmaet hadde 170 medarbeider.

Hun fikk 3 måneder permisjon fra eurytmi akademiet og reiste til Wuppertal. Hun jobbet flere steder i bedriften for å kjenne på alle detaljene i arbeidsoppgavene. Så lagde hun tilpasset eurytmi og jobbet med forskjellige grupper i en periode over 10 uker. Det finnes en liten morsom historie som speiler ganske tydelig hvordan det var. Det rommet som de kunne bruke til eurytmien hadde en stor vindusrekke og fra en annen bygg kunne man se rett inn og følge med hva som foregikk. Det var en gruppe med 5 kvinner som observerte dem regelmessig og da det skulle bli deres tur nektet de og begynte å spre negative rykter i kantinen osv. Da spurte Annemarie deltakerne om de skulle trekke gardinene foran for å skjerme seg litt. Men de andre lo og sa: «På ingen måte. Det er mye mere morsomt med tilskuere!»

Som hun allerede forutså noen år før ble det mer og mer bedriftsrelatert eurytmi. Hun var klar over at hun ikke kunne kalle det hun gjorde med disse gruppene for kunst. Men hun insisterte at det tross alt var en kunstnerisk prosess som vokste i veldig små skritt og at det var viktig at det var en kunstnerisk og ikke en mekanisk prosess. Ellers kunne eurytmien ikke ha fungert. Motto: «Kunst er det som bringer glede.» (Hermann Krenn). Uten glede kan et menneske ikke engasjere seg fra sitt indre. Når det gjelder egenøving kreves det alvor. Det er et grunnlag for å ivareta helsen. Men i felleskapet står gleden i forgrunnen.

Informasjonene hun ba om før hun begynte med et kurs var: 1. Hvilke mennesker kommer jeg til å møte? 2. Mere menn eller kvinner? 3. Hva slags arbeid gjør disse menneskene? 4. Hvordan ser rommet ut som jeg skal arbeide i? 5. Finnes stoler? Så hun hadde en forestilling hva hun kunne forvente.

Men hvordan kurset begynte – med hvilke øvelser – det bestemte hun akkurat i det øyeblikket hun sto foran den menneskegruppen det gjaldt. Og så lot hun vokse det utover dagen.

Hun brukte alt og alle hun møtte som inspirasjonskilder til nye øvelser. Hun elsket f.eks. når deltagerne gjorde «feil». På den måten fant hun variasjoner til øvelsene. Der hvor det var mulig tok hun del i det daglige arbeidet og det hjalp ikke bare å finne passende øvelser. Selvfølgelig trengte hun alltid opplæring og var jo aldri like flink som de erfarne arbeiderne. De likte å kunne vise hvordan de gjorde ting og at hun fulgte instruksene. Etterpå var de åpne å ta imot instruksjoner fra henne og gjorde de tingene hun ba dem om.

Hun gir et eksempel fra tiden i fabrikkene i Wuppertal. Hun fant ut at et flettemønster i en type skolisse var basert på lemniskater. Tanken slo henne, at det dreide seg om kosmiske former som var fanget i maskiner og hvis hun klarte å befri dem så kunne hun føre dem tilbake til det mellommenneskelige.

Bedriftseurytmi ble så populær, at Annemarie måtte redusere noen av sine andre aktiviteter. Så hun gikk ut av «Ensemblet for Eurytmi» og overlot plassen sin til yngre folk som hun sier. Det var i 1982. Merkelig nok startet hun noe nytt allerede i 1983. Det blir første minnemarkering for de døde. Det blir en hjertesak som hun holder fast på i flere år.

OVERGANGER

1986 var et år med mange forandringer. Annemarie slutter som lærer på eurytmiutdanningen og «Instituttet for eurytmi i arbeidslivet» ble grunnlagt. På 15. juni i 1986 var det planlagt en stor avskjedsfest for henne med mange gjester fra nær og fjern. Det var samtidig den første dagen mannen hennes kunne ikke forlate sengen sin lenger. Han døde 7. august samme år, tre dager før sommerkurset for eurytmister begynte. Det var allerede en tradisjon. Det var 30 påmeldte og Annemarie bestemte seg for å gjennomføre kurset. Kurset begynte søndag og mandag i pausen var Albrecht sin bisettelse. Annemarie følte seg bæret av eurytmien.

I 1994 skjedde det noe som selv Annemarie synes var ganske stort. På 18 oktober – det husker hun så godt fordi det var dagen Else Klink døde – ringte en mann som kjente til eurytmien. Han hadde vært på en stor konferanse uten eurytmi og syntes det var helt feil. Så han booket Annemarie for det neste retreat firmaet skulle ha i Berlin. Så hun gjorde en uke eurytmi med mange Coca Cola medarbeider. En av de største innsatsene hennes.

Etter 10 år er instituttet så godt i gang at hun kan overlate det til andre. Hun trekker seg ut og begynner med enda et nytt kapittel i livet sitt. Det blir kursvirksomhet over hele verden for eurytmister og interesserte. New York, Chicago, Sør-Afrika, Kairo, Kiev, Moskva og St. Petersburg er bare noen få eksempler. Inspirert gjennom de mangfoldige møter og opplevelser utvikler hun en «Grunnstenkurs», en «Planetkurs» og en «Dyrekretskurs» i tillegg til alt det individuelle hun skapte til hver gruppe mennesker hun traff.

EURYTHMI I ALDERDOM

I 2002 tar hun initiativet for å etablere en ny utdanning for eurythmi i arbeidslivet i SEKEM i egypt. Der møter hun også Barbara Scheffler, en profesjonell forfatter for biografier. I mange år hadde folk spurt Annemarie om hun kunne skrive en bok om arbeidet sitt. Hun pleide å svare: «Seinere, når jeg ikke kan gjøre eurythmi lenger.» Hun nølte, fordi hun hadde en følelse at øvelsene hennes ville miste det levende når hun skrev dem ned. Så møtte hun Barbara Scheffler i mai 2002. De gikk turer og pratet om alt mulig. Gjennom samtalene fant de en måte å lage en bok om livet til Annemarie Ehrlich som hun kunne godta. Innholdet skulle basere på veien hennes til eurythmien og hvordan hun fant øvelsene istedenfor å beskrive øvelsene.

Så i 2005 kom boken ut som.

I et intervju som hun ga som 95åring ble hun spurt hva essensen i hennes arbeid er svarte hun: «Å sette i gang personlig utvikling hos barn, ungdommer og voksne gjennom enkle eurytmiske bevegelser.»

Hvilke oppgaver har eurytmister i vår tid?

Uansett med hvilke mennesker vi jobber så må vi slippe dem mest mulig fri i eurythmien. De må få rom og lov å prøve, å feile, å erfare og å oppdage. Når en gruppe reflektere sammen i etterkant så må man se fra forskjellige sider på det som ble gjort – skritt for skritt. Det viktigste spørsmålet kommer til slutt: Hva var det som var vesentlig? Svaret får ikke begynner med «Jeg» og det er ikke lov å bruke et verb. Verb heter på tysk også Tu-Wort = Gjør-ord. Og det er en eurytmisk lov: Det vesentlige er ikke noe jeg GJØR. Det vesentlige ER.

Så sier hun at hun fortsatt oppleve at de fleste eurythmi-kolleger igjen og igjen orientere seg tilbake til eurythmiens opprinnelse og unngår spørsmålet: Hva krever vår tid av oss? Hun selv ble begeistret da hun begynte med kuleøvelser under pandemien uten kuler. Vi lever i en tid hvor det som kulen er stedfortreder for kan oppsto av seg selv mellom menneskene. Det blir spennende hvilke livskrefter eurythmien vekker i oss fra nå og i fremtiden.

Kilder:

Intervju med Achim Hellmich i tidsskriften «Auftakt», 10/1999

Annemarie Ehrlich: Kreativ handeln, Mein Leben mit der Eurythmie – Ein Gespräch mit Barbara Scheffler. Freiburg 2005-03-01

En artikkel fra Wolfgang Hebel i «Newsletter Goetheanum», 15. februar 2019

A.Ehrlich-Liefmann: Essentials of eurythmy in social life, written by Rebecca Streng, 2021

Intervju med Rebecca Ristow fra «Berufsverband Eurythmie» på Youtube , 2022